

Bakota, Daniel

Wychowanie fizyczne i sport w szkolnictwie w województwie częstochowskim w latach 1975–1998 : zarys problematyki

---

Prace Naukowe AJD. Pedagogika 21, 525-535

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Daniel BAKOTA

Wychowanie fizyczne i sport w szkolnictwie w województwie częstochowskim w latach 1975–1998. Zarys problematyki

Ustawa Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 28 maja 1975 r. wprowadziła dwustopniowy podział administracyjny kraju¹. Podział ten wprowadzono w życie 1 czerwca 1975 r. Obejmował on jednostki stopnia podstawowego (gminy, miasta, dzielnice, miasta – gminy) i jednostki stopnia wojewódzkiego (49 województw)².

Województwo częstochowskie było jednym z nowo powstałych województw. Objęło swym zasięgiem miasto Częstochowę i ziemie ówczesnych powiatów: częstochowskiego, kłobuckiego, lublinieckiego i myszkowskiego oraz gminy z powiatu oleskiego, pajęczańskiego, radomszczańskiego, wieluńskiego, włoszczowskiego i zawierciańskiego (w momencie powstania liczyło 10 miast, 7 zespolonych miast i gmin oraz 51 gmin)³.

Powierzchnia województwa częstochowskiego (według stanu na dzień 1 czerwca 1975 r.) wynosiła 6 189 km², co stanowiło 2% powierzchni kraju. Natomiast od 1977 r. obszar terytorialny województwa zmniejszył się o 7 km² (do 6182 km²)⁴.

Województwo częstochowskie graniczyło z następującymi województwami: katowickim (od południa), opolskim (od zachodu), kaliskim (od północnego zachodu), piotrkowskim i sieradzkim (od północy) oraz kieleckim (od wschodu)⁵.

---

¹ Dz. U. z 1975 r., nr 16, poz. 91.

² *20 lat województwa częstochowskiego*, red. J. Mielczarek, Częstochowa 1995, s. 47.

³ A. Laskowski, *Organizacja i układ administracyjny województwa*, [w:] *Województwo częstochowskie. Szkice monograficzne w rozwoju społeczno-gospodarczym*, „Ziemia Częstochowska”, t. 12, red. M. Stańczyk, Częstochowa 1978, s. 22.

⁴ Opracowano na podstawie roczników statystycznych z lat 1975–1998.

⁵ A. Laskowski, dz. cyt., s. 22–23.

1. Wychowanie fizyczne w szkolnictwie

Szkolne wychowanie fizyczne (wf.) stanowi fundament kultury fizycznej, ponieważ na lekcjach wf. rozpoczyna się proces przygotowania młodego człowieka do późniejszego uczestnictwa w różnych formach aktywności fizycznej. Dlatego też bardzo istotną rolę w omawianym okresie odgrywały uchwały i ustawy o kulturze fizycznej, na mocy których wprowadzano bądź próbowano wprowadzić postulowaną liczbę godzin z zakresu tego przedmiotu.

Zamierzenia i programy wf. w szkolnictwie w latach siedemdziesiątych XX w. były bardzo ambitne. Optymistyczną perspektywę rozwoju wf. (również sportu) kreśliła uchwała nr 85 Rady Ministrów z dnia 6 kwietnia 1973 r. Zgodnie z treściami zawartymi w tej uchwale liczba zajęć z wf. miała być sukcesywnie zwiększana i w 1985 r. osiągnąć wymiar 6 godzin obowiązkowych w tygodniu na ucznia. Z kolei młodzież akademicka, według tej uchwały, miałaby w 1975 r. 2 godziny obowiązkowych zajęć z wf. w tygodniu, a w 1985 r. już 6 godzin (2 godziny obowiązkowe i 4 godziny fakultatywne)⁶.

Jednak początek lat osiemdziesiątych XX w. w szkolnictwie to realizacja 2 godzin z wf. w klasie I, 3 godzin w klasach II–IV i od klasy V – 2 godzin. Perspektywa realizacji 6 godzin z wf. tygodniowo we wszystkich szkołach, według uchwały Rady Ministrów z kwietnia 1973 r., okazała się niewykonalna. Od samego początku jej uchwalenia można było się spodziewać, że nie zostanie ona zrealizowana nawet w okrojonym zakresie. Negatywny wpływ na jej realizację miał brak szkolnej infrastruktury sportowej i wykwalifikowanej kadry (uczelnie kształciły odpowiednią liczbę nauczycieli wf., ale niskie płace nie motywowały do pracy w zawodzie nauczyciela)⁷.

Priorytetowe znaczenie dla rozwoju szkolnego wf. mogła mieć ustawa o kulturze fizycznej uchwalona przez Sejm 3 lipca 1984 r. Jednakże wyłączenie z projektu zapisu o 5-godzinym wymiarze wf. tygodniowo w przedszkolu i w szkole znacznie ograniczyło rolę tej ustawy⁸. Dlatego też w 1988 r. zajęcia z wf. realizowano w szkolnictwie w podobnym wymiarze godzinowym jak na początku lat osiemdziesiątych XX w. W klasie II i III szkoły podstawowej były 3 godziny wf. w tygodniu, a w innych klasach, zarówno szkoły podstawowej, jak i szkoły średniej – były to 2 godziny tygodniowo. Natomiast placówki, które posiadały lepszą bazę sportową, mogły pozwolić sobie na realizację tygodniowo większego wymiaru godzin z wf.⁹

⁶ L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Wrocław 2004, s. 153–154.

⁷ Tamże, s. 216–217.

⁸ L. Szymański, *Sejm lat osiemdziesiątych wobec problemów kultury fizycznej w Polsce*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 5, red. B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 2002, s. 316.

⁹ Tenże, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej...*, s. 217.

Istotne znaczenie dla wf. miała również ustawa o kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 r. Odnosiła się do wprowadzenia i rozszerzenia w szkole godzin z wf. (z 2 do 5 godzin). Założenia przedstawiały się następująco: od 1 września 1996 r. do 31 sierpnia 1998 r. miały być realizowane co najmniej 3 godziny wf. tygodniowo, a od 1 września 1998 r. do 31 sierpnia 2000 r. – co najmniej 4 godziny lekcyjne. W rezultacie wprowadzono w szkolnictwie tylko 3 godziny obowiązkowe z wf.¹⁰

Ważnym czynnikiem przy realizacji zadań programowych w dziedzinie szkolnego wf. i sportu było zaplecze materialne, którym dysponowała szkoła. Według danych z marca 1977 r. placówki szkolne z terenu województwa częstochowskiego posiadały 228 sal gimnastycznych. Był to stan niezadowalający, ponieważ w 120 szkołach nie było żadnej sali, a 76 sal zastępczych nie gwarantowało pełnej realizacji programu z zakresu wf.¹¹ Tym bardziej że w 1978 r. liczba sal gimnastycznych zmniejszyła się do 194¹².

Lepsza sytuacja szkolnej infrastruktury sportowej przedstawiała się w zakresie otwartych obiektów sportowych. W 1977 r. szkoły województwa częstochowskiego posiadały: 220 boisk do piłki siatkowej, 106 do koszykówki, 230 do piłki ręcznej oraz 5 do piłki nożnej. Spośród 561 boisk 178 miało nawierzchnie asfaltowe. Ponadto szkoły województwa częstochowskiego dysponowały 106 bieżniami, 265 skoczniami i 45 rzutniami (łącznie 416 urządzeń lekkoatletycznych)¹³. Z kolei w 1978 r. placówki szkolne miały do dyspozycji: 2 kryte pływalnie, 236 boisk do piłki siatkowej, 226 do piłki ręcznej, 114 do koszykówki, 3 do piłki nożnej, 112 bieżni, 224 skocznie oraz 32 rzutnie¹⁴. W 1980 r. baza sportowa szkół zwiększyła się o kolejne obiekty. Do użytku oddano: halę sportową w IV LO im. H. Sienkiewicza w Częstochowie, salę gimnastyczną w Mstowie, krytą pływalnię w Pajęcznie, 8 boisk do gier sportowych, 40 „zielonych sal gimnastycznych” oraz 20 urządzeń i terenów lekkoatletycznych¹⁵.

¹⁰ E. Małolepszy, *Kultura fizyczna w województwie częstochowskim w latach 1989–1998 (na przykładzie wybranych gmin)*, „Studia Humanistyczne” 2002, nr 2, s. 44–45.

¹¹ Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), Urząd Wojewódzki w Częstochowie (dalej: UWCz), Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego PZPR na posiedzenie Sekretariatu, temat: Stan i kierunki działania Kuratorium Oświaty i Wychowania w sprawie rozwoju sportu szkolnego na lata 1977–1980 w woj. częstochowskim. Częstochowa, marzec 1977 r., sygn. 18/1, b. pag.

¹² APCz, UWCz, Opracowanie dla Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR na temat: Program rozwoju kultury fizycznej i turystyki na lata 1977–1980 oraz perspektywy do 1990 roku. Częstochowa, wrzesień 1978, sygn. 18/9, b. pag.

¹³ APCz, UWCz, Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego PZPR na posiedzenie Sekretariatu, temat: Stan i kierunki działania Kuratorium Oświaty i Wychowania w sprawie rozwoju sportu szkolnego na lata 1977–1980 w woj. częstochowskim. Częstochowa, marzec 1977 r., sygn. 18/1, b. pag.

¹⁴ APCz, UWCz, Opracowanie dla Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR na temat: Program rozwoju kultury fizycznej i turystyki na lata 1977–1980 oraz perspektywy do 1990 roku. Częstochowa, wrzesień 1978, sygn. 18/9, b. pag.

¹⁵ APCz, Wojewódzka Rada Narodowa w Częstochowie (dalej: WRNCz), Sprawozdanie analityczno-opisowe z wykonania planu budżetu za 1980 rok – Częstochowa dn. 10 marca 1981 r., sygn. 8/258, b. pag.

Na podstawie informacji zamieszczonych w opracowaniu dla Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Częstochowie (z lutego 1982 r.) można przypuszczać, że stan szkolnej infrastruktury sportowej dla potrzeb wf. był w 1982 r., w porównaniu do 1978 i 1980 r., dość imponujący. Na szkolną bazę sportową składało się wówczas 289 sal gimnastycznych i zastępczych, 491 boisk do gier sportowych o nawierzchni naturalnej, 165 boisk o nawierzchni bitumicznej lub kortowej, 144 „zielone sale gimnastyczne”, 15 bieżni, 310 skoczni, 51 rzutni oraz 12 innych obiektów i urządzeń sportowych – baseny, korty tenisowe, siłownie, strzelnice. Pomimo tego stanu w 16 placówkach szkolnych brakowało boisk do gier sportowych. Natomiast w 235 szkołach nie było boisk o nawierzchni utwardzonej lub kortowej¹⁶.

Stan bazy sportowej i wyposażenia w sprzęt (1982 r.) najlepiej przedstawiał się w liceach ogólnokształcących, szkołach zawodowych i zbiorczych szkołach gminnych (ZSG). Natomiast w pozostałych szkołach odczuwano dotkliwe braki w zakresie sal gimnastycznych i sprzętu sportowego¹⁷.

W 1986 r. na 79 szkół z terenu Częstochowy przypadają 82 sale gimnastyczne (były to sale niewymiarowe). O wiele lepiej przedstawiała się sytuacja w kwestii obiektów otwartych. Niemal każda częstochowska szkoła miała do swojej dyspozycji boisko wielofunkcyjne, jak również urządzenia lekkoatletyczne. Ponadto, według danych z 1986 r., dwie szkoły ponadpodstawowe posiadały krytą pływalnię – IV LO im. H. Sienkiewicza (pełnowymiarową) i II LO im. R. Traugutta (niepełnowymiarową)¹⁸.

Stan infrastruktury sportowej w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych województwa częstochowskiego znacznie się poprawił od 1990 r. Zmiana widoczna była przede wszystkim w liczebności sal gimnastycznych. W 1990 r. istniały 262 sale gimnastyczne, a w 1998 r. – 352¹⁹.

Pomimo braków w infrastrukturze sportowej oraz w wyposażeniu szkół w sprzęt sportowy (przede wszystkim II połowa lat siedemdziesiątych i lata osiemdziesiąte XX w.), przedstawiciele oświaty i Zarządu Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego (ZW SZS) w Częstochowie starali się nie dopuścić do pogłębienia tego problemu. Czynie to poprzez pozyskiwanie środków na budowę szkolnych obiektów sportowych. Poprawa pozycji szkolnego wf. zaznaczyła się w latach dziewięćdziesiątych XX w. Na ten stan wpłynęły przede wszystkim decyzje, które podejmowano na szczeblu centralnym (np. tworzenie

¹⁶ APCz, UWCz, Opracowanie dla Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury WRN w Częstochowie, temat: Stan oświaty i wychowania w woj. częstochowskim oraz kierunki rozwoju do 1985 r. – Częstochowa, luty 1982 r., sygn. 8/257, b. pag.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ J. Sętowski, *Szkolny Związek Sportowy w Częstochowie w latach 1975–1989*, [w:] *Działalność Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie w latach 1953–2003*, red. E. Małolepszy, J. Sętowski, Częstochowa 2006, s. 67.

¹⁹ E. Małolepszy, *Kultura fizyczna w województwie częstochowskim w latach 1989–1998...*, s. 44.

od 1994 r. uczniowskich klubów sportowych – UKS – i poprzez to skuteczne łatanie dziury w zakresie bazowym i sprzętowym placówek szkolnych).

2. Sport szkolny

Za rozwój sportu szkolnego na terenie województwa częstochowskiego odpowiadał Szkolny Związek Sportowy (SZS), który według statutu, zatwierdzonego 4 maja 1981 r. w Warszawie, był „[...] powszechną, społeczną, samorządową organizacją sportowo-wychowawczą uczniów, nauczycieli, rodziców i działaczy sportu szkolnego”²⁰.

Do celów SZS należało przede wszystkim: „współuczestniczenie w procesie wychowania młodzieży szkolnej na zdrowych, wszechstronnie rozwiniętych i prawych obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej; krzewienie kultury fizycznej wśród młodzieży szkolnej, rozwijanie zainteresowań sportowych, podnoszenie sprawności fizycznej oraz stwarzanie warunków do rozwoju mistrzostwa sportowego; organizowanie dla zadań sportowego wychowania młodzieży szerokiego frontu społecznego działania ogółu dorosłych”²¹.

Terenowymi jednostkami organizacyjnymi działającymi w ramach SZS były: oddziały wojewódzkie, które powoływał Zarząd Główny SZS; oddziały miejskie, dzielnicowe i gminne powoływane przez zarządy wojewódzkie SZS; międzyszkolne kluby sportowe (MKS) ustanawiane przez zarządy wojewódzkie SZS oraz powoływane przez zarządy miejskie, dzielnicowe i gminne – szkolne kluby sportowe (SKS)²².

W dniu 3 lipca 1975 r. powołano w Częstochowie ZW SZS²³. Jego prezesami w latach 1975–1998 byli: Kazimierz Turek (1975–1980) i Wojciech Tobolewski (od 1980 r.)²⁴.

Do głównych zadań, którym w pierwszych dniach działalności poświęcił się ZW SZS w Częstochowie, należało m.in. powołanie instancji terenowych (zarządów gminnych i miejskich), jak również ustalenie odpowiedniego systemu rozgrywek (utworzono 9 rejonów rozgrywkowych dla szkół podstawowych i 3 rejonu dla szkół ponadpodstawowych)²⁵.

Jednostki terenowe SZS na terenie województwa częstochowskiego mieściły się w Kłobucku (jednostką kierował Eugeniusz Olszewski), w Szkole Podsta-

²⁰ Składnica Akt Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie (dalej: SASZSwCz), *Zbiór dokumentów regulujących działalność Szkolnego Związku Sportowego*, Warszawa 1981, k. 3.

²¹ J. Sętowski, *Szkolny Związek Sportowy w Częstochowie...*, s. 65.

²² Tamże, s. 66.

²³ „Gazeta Częstochowska” 1975, nr 27, s. 7.

²⁴ Relacja ustna Kazimierza Siciaka przeprowadzona 20 października 2010 r.

²⁵ SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego SZS w Częstochowie w roku 1978, k. 2.

wowej (SP) w Koniecpolu (J. Jelonek), w Zespole Szkół (ZS) w Krzepicach (W. Drynda), w SP nr 1 w Lublińcu (Henryk Gruca), w LO w Myszkowie (Jerzy Waclawik), w SP w Pajęcznie (M. Koperski), w SP w Rędzinach (Marian Bystry) i w SP w Woźnikach (Jan Telenga)²⁶.

W październiku 1979 r. między ministrem oświaty i wychowania a przewodniczącym Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu (GKKFiS) zostało zawarte porozumienie (dotyczyło ono systemu współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży). Na podstawie wytycznych powyższego porozumienia Ministerstwo Oświaty i Wychowania oraz GKKFiS wprowadziły dla szkół podstawowych system imprez igrzyskowych, a dla szkół ponadpodstawowych – system imprez spartakiadowych²⁷.

Zawody i imprezy sportowe, począwszy od roku szkolnego 1980/1981, prowadzono w następujący sposób:

- szczebel podstawowy: szkoły podstawowe – Szkolne Igrzyska Sportowe (SIS); szkoły ponadpodstawowe – Szkolne Spartakiady Młodzieży,
- szczebel gminny: szkoły podstawowe – Igrzyska Młodzieży Szkolnej; miejski: szkoły ponadpodstawowe – Spartakiady Młodzieży,
- szczebel wojewódzki: szkoły podstawowe – Wojewódzkie Igrzyska Młodzieży Szkolnej; szkoły ponadpodstawowe – Wojewódzkie Spartakiady Młodzieży²⁸.

Za organizację zawodów i imprez sportowych w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, na poszczególnych szczeblach (etapach), odpowiadały:

- na etapie szkolnym – SKS,
- na szczeblu gminnym – SKS ZSG oraz Gminny Zarząd SZS,
- na szczeblu miejskim – SKS wyznaczonej szkoły oraz Zarząd Miejski SZS,
- na etapie rejonowym – Gminny Zarząd SZS, Zarząd Miejski SZS, wyznaczony SKS oraz wytypowany sekretarz rejonowy,
- na szczeblu wojewódzkim – na zlecenie ZW SZS wytypowany Zarząd Miejski SZS lub Gminny Zarząd SZS²⁹.

Od początku lat dziewięćdziesiątych XX w. rywalizacja sportowa uczniów szkół podstawowych odbywała się w ramach SIS, natomiast dla szkół ponadpodstawowych w ramach Gimnazjad Szkolnych³⁰.

Istotnym przedsięwzięciem w zakresie działalności ZW SZS w Częstochowie było powoływanie Rejonowych Organizatorów Sportu (ROS). W latach 1991–1998 funkcje ROS pełnili: Kazimierz Siciak w Częstochowie (1991–

²⁶ J. Sętowski, *Szkolny Związek Sportowy w Częstochowie...*, s. 81.

²⁷ Tamże, s. 71.

²⁸ SASZSwCz, *Szkolny Związek Sportowy. Kalendarz imprez sportowych dla dzieci i młodzieży. Częstochowa 1980/81*, k. 25.

²⁹ Tamże, k. 24.

³⁰ E. Małolepszy, *Sytuacja Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie w latach 1990–1998, [w:] Działalność Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie w latach 1953–2003*, s. 111.

1998), Eugeniusz Olszewski w Kłobucku (1991–1998), J. Jelonek (1991–1995) i Waclaw Nieśpielak (1991–1998) w Koniecpolu (od 1997 r. Lelów), W. Drynda w Krzepicach (1991–1995), Henryk Gruca w Lublińcu (1991–1998), Jerzy Waclawik w Myszkowie (1991–1998), Bogusław Żurawski w Pajęcznie (1991–1998), Bogdan Ryglewski w Praszce (1996–1998), Marian Bystry w Rędzinach (1991–1998) i Jan Telenga w Woźnikach (1991–1998)³¹.

Zarząd Wojewódzki SZS w Częstochowie od momentu powołania prężnie działał na polu szkolnej kultury fizycznej. Dla przykładu, w 1978 r. przeprowadził rozgrywki sportowe dla dzieci i młodzieży szkolnej w 15 dyscyplinach sportowych (w tej rywalizacji udział wzięło 13 559 członków stowarzyszenia), przeszkolił 1536 młodzieżowych organizatorów sportu oraz zorganizował 13 obozów sportowo-szkoleniowych (z biathlonu, koszykówki, lekkoatletyki, narciarstwa klasycznego, piłki ręcznej i piłki siatkowej)³².

Swą obecność częstochowski ZW SZS zaznaczył również na gruncie ogólnopolskim. W 1978 r. zorganizował dwie imprezy centralne (sztafetowe biegi przełajowe w Blachowni i zawody w piłce ręcznej chłopców w Częstochowie)³³. Inną imprezą o zasięgu centralnym, zorganizowaną przez ZW SZS w Częstochowie w 1984 r., była XI Ogólnopolska Spartakiada Młodzieży w biegach przełajowych. Wzięło w niej udział 1800 uczestników³⁴. Jednakże najważniejszą spośród imprez centralnych, której zorganizowania i przeprowadzenia podjął się ZW SZS, były odbywające się w Częstochowie w dniach 28 czerwca – 5 lipca 1987 r. XII Ogólnopolskie Igrzyska Młodzieży Szkolnej. W 17 dyscyplinach sportowych, które przeprowadzono na obiektach zlokalizowanych w Częstochowie, Kłobucku, Lublińcu i Poraju, udział wzięło 4500 młodzieży³⁵. Z kolei w 1994 r. częstochowski ZW SZS przeprowadził eliminacje do igrzysk w koszykówce dziewcząt³⁶.

Organizację imprez i konkursów sportowych (np. „Zmieniamy boiska w lodowiska”, „Najlepsi w nauce i sporcie”) ZW SZS w Częstochowie przeprowadzał przy ścisłej współpracy z takimi organizacjami i instytucjami społecznymi, jak m.in.: Komenda Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego, Rada Kultury Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych, Zarząd Oddziału Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Wojewódzka Federacja Sportu i Zarząd Wojewódzki Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej³⁷.

³¹ Tamże, s. 96–97.

³² SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego SZS w Częstochowie w roku 1978, k. 2.

³³ SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Oddziału Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie w roku 1984, k. 2–3.

³⁴ Tamże, k. 2.

³⁵ SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie za okres 15 XI 1984 r. – 12 XI 1988 r., k. 7.

³⁶ SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Oddziału Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie za rok 1994, k. 3.

³⁷ APCz, UWCz, Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Częstochowie, temat: Rozwój wychowania fizycznego i sportu szkolnego w woj. częstochowskim. Częstochowa, kwiecień 1980 r., sygn. 18/7, b. pag.

Zasadniczymi ogniwami sportu szkolnego w województwie częstochowskim były: szkoły sportowe, SKS, MKS, Międzyszkolne Ośrodki Sportowe (MOS), klasy sportowe i klasy z rozszerzonym programem wf. Ponadto od 1992 r. na terenie Częstochowy powoływano Dzielnicowe Ośrodki Sportu Szkolnego (DOSS), które również stanowiły znaczący element w procesie szkolenia sportowego dzieci i młodzieży. Podobnie jak tworzone od 1994 r. UKS.

Jedyną ponadpodstawową szkołą sportową na terenie województwa częstochowskiego było IV LO im. H. Sienkiewicza w Częstochowie, prowadzące 8 klas sportowych – po 2 klasy w każdym roczniku dziewcząt i chłopców. Szkolenie sportowe prowadzono w zakresie lekkoatletyki, piłki ręcznej i piłki siatkowej. Natomiast szkołami podstawowymi o profilu sportowym, działającymi w województwie częstochowskim, były: SP nr 36 w Częstochowie (specjalizowała się w szkoleniu z zakresu pływania) i SP nr 1 w Lublińcu³⁸.

Planowaniem, organizacją i realizacją nadobowiązkowych zajęć sportowych (również zajęć z wf.) zajmowały się SKS. Do głównych zadań SKS należało, m.in. „[...] podnoszenie sprawności fizycznej dzieci i młodzieży w szkole, upowszechnianie wzorców aktywnego spędzenia czasu wolnego oraz rozwijanie sportowych zainteresowań wśród uczniów i stwarzanie szczególnie utalentowanym możliwości rozwoju umiejętności sportowych”³⁹. Każdy SKS zobligowany był do realizacji takich form pracy z młodzieżą, jak: „godzina sportu”, SIS, ćwiczenia śródlekcyjne i szkolenie młodzieżowych organizatorów sportu⁴⁰.

W 1977 r. w szkołach województwa częstochowskiego funkcjonowało 267 SKS (skupiały 11 637 członków). Spośród nich, 209 SKS prowadziło szkolenie specjalistyczne, 246 realizowało program SIS, a 204 SKS szkoliły młodzieżowych organizatorów sportu⁴¹.

Według danych z czerwca 1978 r. SKS było już mniej w porównaniu z rokiem poprzednim (252). Siedem lat później (rok szkolny 1985/1986) na terenie województwa częstochowskiego działało 315 SKS, w roku szkolnym 1986/1987 – 269 SKS, a w roku następnym (1987/1988) – 295⁴². Z kolei w 1994 r. działalność prowadziło 265 SKS⁴³.

³⁸ APCz, UWCz, Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego PZPR na posiedzenie Sekretariatu, temat: Stan i kierunki działania Kuratorium Oświaty i Wychowania w sprawie rozwoju sportu szkolnego na lata 1977–1980 w woj. częstochowskim. Częstochowa, marzec 1977 r., sygn. 18/1, b. pag.

³⁹ Tamże, b. pag.

⁴⁰ APCz, UWCz, Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Częstochowie, temat: Rozwój wychowania fizycznego i sportu szkolnego w woj. częstochowskim. Częstochowa, kwiecień 1980 r., sygn. 18/7, b. pag.

⁴¹ Tamże, b. pag.

⁴² SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie za okres 15 XI 1984 r. – 12 XI 1988 r., k. 4.

⁴³ SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Oddziału Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie za rok 1994, k. 3.

W częstochowskich szkołach na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. SKS zorganizowano w 50 szkołach podstawowych i 26 szkołach ponadpodstawowych (skupiały łącznie 3500 członków). Natomiast w okresie 1993–1994 SKS działały już tylko w 46 częstochowskich szkołach podstawowych i w 26 szkołach średnich⁴⁴.

Na podstawie przedstawionych danych z lat 1977–1994 zauważyć można w liczebności SKS duże zróżnicowanie, zarówno w odniesieniu do liczebności SKS w szkołach z całego województwa częstochowskiego, jak i w szkołach częstochowskich.

W dniu 1 stycznia 1978 r. powołano MKS „Żak” Częstochowa. W 1980 r. prowadził szkolenie sportowe w 5 sekcjach: koszykówce chłopców (w I połowie 1981 r. powstała w klubie sekcja koszykówki dziewcząt), piłce ręcznej dziewcząt i chłopców, szermierce i tenisie stołowym. W 1987 r. częstochowski „Żak” wzbogacił się o nową sekcję – skoków do wody⁴⁵.

W 1980 r. powołano kolejne międzyszkolne kluby sportowe: MKS Krzepice (specjalizował się w biathlonie), MKS Lubliniec (szkolił w piłce ręcznej chłopców i lekkoatletyce) i MKS Olesno (lekkoatletyka)⁴⁶. Począwszy od 1984 r. na mapie sportu szkolnego pojawił się jeszcze MKS Myszków (piłka siatkowa chłopców), MKS Kłobuck (koszykówka chłopców) i założony w 1988 r. MKS „Dwójka” Blachownia (badminton)⁴⁷.

Według informacji pozyskanej z „Gazety w Częstochowie”, w 1992 r. na terenie województwa częstochowskiego istniało już tylko 5 międzyszkolnych klubów sportowych: MKS „Żak” Częstochowa, MKS „Dwójka” Blachownia, MKS Lubliniec, MKS Myszków i niewymieniany dotąd, a specjalizujący się w narciarstwie – MKS Woźniki⁴⁸. Największe sukcesy spośród wymienionych odnosił MKS „Żak” Częstochowa.

W 1977 r. jedynym ośrodkiem sportowym na terenie województwa częstochowskiego, działającym pod egidą SZS w Częstochowie, był MOS „Żak” Częstochowa. Prowadził szkolenie sportowe w 5 sekcjach: judo, kolarskiej, koszykówki dziewcząt i chłopców oraz w piłce siatkowej chłopców⁴⁹. Z opracowania dla Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury WRN w Częstochowie z 1987 r.

⁴⁴ E. Małolepszy, *Sytuacja Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie...*, s. 101.

⁴⁵ APCz, UWCz, Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Częstochowie, temat: Rozwój wychowania fizycznego i sportu szkolnego w woj. częstochowskim. Częstochowa, kwiecień 1980 r., sygn. 18/7, b. pag.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ SASZSwCz, Sprawozdanie z działalności Zarządu Oddziału Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie za okres 15 XI 1984 – 12 XI 1988 r., k. 8.

⁴⁸ „Gazeta w Częstochowie” 1992, nr 277, s. 8.

⁴⁹ APCz, UWCz, Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego PZPR na posiedzenie Sekretariatu, temat: Stan i kierunki działania Kuratorium Oświaty i Wychowania w sprawie rozwoju sportu szkolnego na lata 1977–1980 w woj. częstochowskim. Częstochowa, marzec 1977 r., sygn. 18/1, b. pag.

można pozyskać informacje, że MOS „Żak” w Częstochowie do 1987 r., oprócz powyższych sekcji, wzbogacił się jeszcze o sekcję gimnastyki korekcyjno-kompensacyjnej, piłki nożnej, pływania, taekwon-do i tenisa stołowego⁵⁰. Innym ośrodkiem sportowym, powstałym w maju 1980 r., był MOS Lubliniec⁵¹.

Na terenie województwa częstochowskiego w 1977 r. istniało 15 klas sportowych (piłka siatkowa – 6 klas, piłka ręczna – 4, koszykówka – 2, lekkoatletyka – 1, piłka nożna – 1 i tenis stołowy – 1). Wszystkie te klasy zorganizowano przy szkołach podstawowych⁵². Oprócz klas sportowych w 11 szkołach podstawowych z terenu województwa (stan z 1978 r.) prowadzono również klasy o rozszerzonym programie wf.⁵³ W kolejnych latach stan ten polepszał się. By efektywniej realizować hasło „sport dla wszystkich i wszystkiego”, w 1981 r. w 25 szkołach podstawowych zorganizowano 3 klasy sportowe i 36 klas z rozszerzonym programem wf.⁵⁴ Natomiast w latach 1986–1989 w szkołach na terenie województwa częstochowskiego (22 szkoły) prowadzono już 54 klasy z rozszerzonym programem wf. Klasy te powstały w związku z realizacją koncepcji miejsko-gminnej szkoły sportu⁵⁵.

Ogniwem sportu szkolnego były również DOSS. W roku szkolnym 1992/1993 powołano na terenie Częstochowy 7 takich ośrodków. Obejmowały one szkoły podstawowe z następujących dzielnic: Wyczerp i Zawodzia, Północy, Tysiąclecia, Śródmieścia i Stradomia, Ostatniego Grosza, Błeszna i Rakowa oraz Kawodrzy i Lisińca. W 1997 r. tych ośrodków istniało już 9⁵⁶.

Ostatnim znaczącym elementem wpływającym na rozwój sportu szkolnego były powoływane od 1994 r. UKS. Na terenie województwa częstochowskiego w 1994 r. powstało 5 UKS, ale już w kolejnym roku (1995) było ich 30. Z roku

⁵⁰ SASZSwCz, Opracowanie dla Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury WRN w Częstochowie, temat: Ocena realizacji programu opieki zdrowotnej, rozwoju kultury fizycznej i sportu z uwzględnieniem działalności krajoznawczo-turystycznej w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych. Częstochowa, wrzesień 1987 r., k. 7.

⁵¹ APCz, WRNCz, Sprawozdanie analityczno-opisowe z wykonania planu budżetu za 1980 rok – Częstochowa dn. 10 marca 1981 r., sygn. 8/258, b. pag.

⁵² APCz, UWCz, Opracowanie dla Komitetu Wojewódzkiego PZPR na posiedzenie Sekretariatu, temat: Stan i kierunki działania Kuratorium Oświaty i Wychowania w sprawie rozwoju sportu szkolnego na lata 1977–1980 w woj. częstochowskim. Częstochowa, marzec 1977 r., sygn. 18/1, b. pag.

⁵³ APCz, UWCz, Opracowanie dla Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR na temat: Program rozwoju kultury fizycznej i turystyki na lata 1977–1980 oraz perspektywy do 1990 roku. Częstochowa, wrzesień 1978, sygn. 18/9, b. pag.

⁵⁴ APCz, WRNCz, Sprawozdanie analityczno-opisowe z wykonania planu budżetu za 1980 rok – Częstochowa dn. 10 marca 1981 r., sygn. 8/258, b. pag.

⁵⁵ SASZSwCz, Opracowanie dla Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury WRN, temat: Informacja o przebiegu realizacji Uchwały WRN 47/VII/85 w sprawie rozwoju i doskonalenia systemu oświaty i wychowania w woj. częstochowskim z uwzględnieniem programu rozwoju oświaty na lata 1986–1990. Częstochowa, sierpień 1989 r., k. 10.

⁵⁶ E. Małolepszy, *Sytuacja Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie...*, s. 96.

na rok, począwszy od 1994 r., liczba uczniowskich klubów w województwie częstochowskim zwiększała się, osiągając w 1996 r. liczbę 30 UKS, w 1997 r. – 62, a w 1998 r. – 73⁵⁷. Najprężniej działającymi sportowymi klubami uczniowskimi odnoszącymi sukcesy na szczeblu ogólnopolskim były częstochowskie kluby szkolne: UKS „Gol”, UKS „48” i UKS „Hetman”.

Reasumując, należy stwierdzić, że lata 1975–1998 to okres owocnej pracy częstochowskiego ZW SZS. Organizacja ta w ciągu 23 lat istnienia województwa częstochowskiego spełniała zarówno rolę animatora, propagatora, jak i organizatora współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży, pomimo natrafiających się trudności związanych m.in. z okresem transformacji ustrojowej. Niebagatelne znaczenie w rozwoju sportu dzieci i młodzieży (również wf.) odegrały także omówione powyżej ogniwa sportu szkolnego.

Summary

Physical education and sport in educational system in the province of częstochowskie in years 1975–1998. Outline of the issues

This paper has been devoted to two issues: physical education in educational system and school sport. The territorial area of the paper covers the territory of the province of częstochowskie from years 1975–1998. In Part I of the paper resolutions and laws have been presented, which during the period covered referred to physical education in both primary and secondary education. A lot of attention in this part has been paid to sports infrastructure of schools, which determined the level of classes in physical education. In Part II, in turn, the activities of the School Sports Association – SZS have been discussed (with attention focused on the organizational structure and the most important events organized by SZS) and school sport links (sports schools, School Sports Clubs, Interschool Sports Clubs, Interschool Sports Centres, sports forms and forms with extended curriculum in PE, District Centres of School Sport and Students' Sports Clubs).

---

⁵⁷ *Kultura fizyczna w latach 1990–1998*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1999, s. 51.